

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
РАДА ПО ВИВЧЕННЮ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ УКРАЇНИ**

Бондаренко Валерій Михайлович

УДК 338.439.5

**ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ
РЕГІОНУ ТА НАПРЯМИ ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ
(на матеріалах Вінницької області)**

Спеціальність 08.10.01 – Розміщення продуктивних сил
і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 2005

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Раді по вивченню продуктивних сил України Національної академії наук України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор **Мазур Анатолій Григорович**, Вінницький державний аграрний університет Міністерства аграрної політики України, декан

Офіційні опоненти:
доктор економічних наук, професор **Мармуль Лариса Олександрівна**; Херсонський державний аграрний університет Міністерства аграрної політики України, завідувач кафедри “Облік і аудит”;

кандидат економічних наук **Нижник Олена Михайлівна**, Міністерство економіки України, начальник департаменту регіональної політики;

Провідна установа:
Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки України, відділ проблем регіональної економіки, м. Київ.

Захист відбудеться “27” лютого 2006 р. об 14 год. 30 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.26.160.01 Ради по вивченню продуктивних сил України Національної академії наук України за адресою: 01032, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 60.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Ради по вивченню продуктивних сил України Національної академії наук України за адресою: 01032, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 60.

Автореферат розісланий “23” січня 2006 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

Бандур С.І.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Трансформаційні процеси в економіці нашої країни, її інтеграція у світовий економічний простір обумовлюють необхідність пошуку і впровадження нових наукових підходів до наповнення новим змістом окремих існуючих теоретичних основ і методичних рекомендацій, пов'язаних з розвитком регіональних продовольчих ринків та їх просторовою організацією в умовах ринку. Особливо актуальними є проблеми формування та становлення регіональних продовольчих ринків і ефективності їх функціонування, від чого залежить забезпечення населення якісними продовольчими продуктами, поліпшення структури і динаміки споживання продуктів харчування. Вирішення цих проблем вимагає врахування фактору регіоналізації, який охоплює місцеві ресурсні можливості, диференціацію доходів населення і є рушійною силою підвищення дієвості господарських систем регіонів.

Регіональний продовольчий ринок як єдина система, що об'єднує виробництво, збут та споживання продуктів харчування з певною ієрархією, характеризується різноманітними взаємозв'язками і пропорціями між його складовими і є важливим індикатором економічного життя країни, забезпечуючи продовольчу безпеку. Розкриття потенціалу, закладеного в ринковій системі, його ефективного використання з урахуванням регіональних особливостей і специфіки економіки, удосконалення просторової організації та підвищення ефективності функціонування такої складної системи як регіональний продовольчий ринок, неможливо без пізнання його сутності, принципів формування і функціонування. Тому перед економічною наукою постала необхідність розробки сучасних методів дослідження, оцінки, аналізу, удосконалення структури і територіальної організації регіональних продовольчих ринків як важливого фактору соціально-економічного розвитку країни.

У зв'язку з цим, на передній план виступають питання трансформаційних перетворень у продовольчих галузях регіонів з орієнтацією на ринкові засади господарювання, формування механізму продуктозабезпечення населення територій і комплексного дослідження продовольчих ринків як єдиного динамічного, економічного і соціального організму.

Складність цього процесу посилюється специфічними особливостями агропромислової сфери виробництва на селі, спадом інноваційної та інвестиційної активності в цій сфері економіки, незавершеність реструктуризації суб'єктів господарювання, нестабільністю виробництва основних видів продовольства, невисоким рівнем розвитку інфраструктури. Подальшого розвитку потребує організаційно-економічний механізм ефективного функціонування регіонального ринку продовольства, удосконалення його просторової організації, базуючись на основних ресурсах і платоспроможності населення в рамках окремого регіону, хоча цей процес складний і потребує багатоаспектного підходу із розробкою і застосуванням системних положень. Впровадження і зміцнення ринкових

відносин зумовлює необхідність розробки методологічного забезпечення ефективної діяльності регіонального продовольчого ринку.

Значний внесок у вивчення методології і вирішення практичних задач регіонального продовольчого ринку, розв'язання теоретичних питань регіонального розвитку та розміщення продуктивних сил внесли А.М. Алимов, П.П. Борщевський, Б.М. Данилишин, Л.В. Дейнеко, М.І. Долішній, С.І. Дорогунцов, Ф.Д. Заставний, В.І. Куценко, А.С. Лисецький, Л.О. Мармуль, М.М. Паламарчук, В.А. Поповкін, М.І. Фащевський, Л.Г. Чернюк, А.Г. Мазур. Разом з тим, теоретико-методологічні, методичні та прикладні питання територіальної організації регіональних продовольчих ринків в умовах ринкової трансформації ще не в повній мірі досліджені та розроблені. Зокрема, недостатньо вивченими залишаються методологія та практика формування, прогнозування і програмування регіональних продовольчих ринків, методи розрахунку можливих варіантів його розвитку тощо. Нерозв'язаність багатьох вказаних та інших проблем зумовила вибір даної теми дослідження, його головну мету та визначення системи взаємопов'язаних завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота відповідає основним напрямкам наукових досліджень, які виконуються у Раді по вивченню продуктивних сил України НАН України, зокрема в рамках теми 3.1.5.63 “Схема (Прогноз) розвитку і розміщення продуктивних сил України та її регіонів (областей) на тривалу перспективу” (номер держреєстрації 0100V00657), в межах якої автором проведена оцінка територіальної диференціації розвитку регіональних продовольчих ринків. Матеріали дисертаційного дослідження тісно пов'язані з регіональною програмою “Пріоритетні напрями інноваційної діяльності Вінницької області на 2005-2010 роки”, затвердженої рішенням 19 сесії 4 скликання Вінницької обласної Ради народних депутатів від 24 січня 2005 року № 731. Дисертаційне дослідження виконане також у відповідності з тематикою науково-дослідних робіт Вінницького державного аграрного університету Міністерства аграрної політики України, де автором розроблені методологічні засади дослідження ємкості продовольчого ринку регіону.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних засад і розробка практичних рекомендацій по удосконаленню територіальної організації регіонального продовольчого ринку для забезпечення його ефективного функціонування. Досягнення зазначеної мети зумовило необхідність розв'язання таких задач:

- науково-теоретичне обґрунтування сутності регіонального продовольчого ринку та значення розвитку і організації його в регіональних економічних системах;
- узагальнення теоретичних положень щодо становлення і функціонування регіонального продовольчого ринку, його територіальної організації;
- виявлення впливу екзо- та ендогенних факторів на формування територіальної структури та особливості функціонування регіонального продовольчого ринку;

- уточнення наукових принципів просторової організації регіонального продовольчого ринку в нових умовах господарювання;
- розкриття характеру, структури і динаміки розвитку регіонального продовольчого ринку та його складових елементів, обґрунтування тісноти зв'язку між компонентами ринку;
- здійснення класифікації території регіону на основі оцінки рівня розвитку регіонального продовольчого ринку;
- розробка організаційно-економічного механізму удосконалення територіальної організації регіонального продовольчого ринку;
- надання пропозицій щодо перспективного розвитку ринку продовольства та досягнення збалансованого його розвитку.

Об'єктом дослідження є економічні відносини в процесі становлення і функціонування територіальної організації регіонального продовольчого ринку і його основних елементів.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади ефективного функціонування регіонального продовольчого ринку на основі удосконалення його територіальної організації.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження слугували фундаментальні положення сучасної економічної теорії, наукові праці українських та зарубіжних вчених у галузі розвитку продуктивних сил і регіональної економіки, теоретичні та методологічні розробки установ економічного профілю, а також законодавчі і нормативні акти України з питань регулювання продовольчих ринків. Вирішення поставлених в дисертаційній роботі задач здійснювалось з позицій системного підходу з використанням сучасних методів дослідження, зокрема: монографічного – для вивчення та узагальнення теоретичних і методичних основ територіальної організації регіонального продовольчого ринку; економіко-статистичного та факторного аналізу – для характеристики сучасного рівня розвитку ринків продовольства в країні та її регіонах, балансового і нормативного методів виявлення регіональних особливостей споживання населенням продуктів харчування; визначення характеру і особливостей його територіальної організації. Перспективи розвитку регіонального продовольчого ринку оцінені із застосуванням економіко-математичних та економетричних методів. Інформаційною базою дисертаційного дослідження були статистичні матеріали Державного комітету статистики України, Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції, Міністерства аграрної політики України, Вінницького обласного управління статистики.

Наукова новизна одержаних результатів. Найбільш суттєвими науковими результатами дисертаційного дослідження, які відзначаються науковою новизною, є:

- поглиблено економічну сутність поняття “регіональний продовольчий ринок” як максимально наближеної до кінцевого споживача системи, що складається із

ринків сільськогосподарської продукції та продукції харчової промисловості, сільськогосподарських виробників, переробників, посередників, постачальників ринкової інфраструктури, що діють в інтересах одержання прибутку в кінцевому результаті і підвищення рівня життя населення. Відмінність даного визначення полягає в розширенні його за рахунок включення параметрів прибутковості господарських суб'єктів та максимального наближення системи до кінцевого споживача;

- розкрито сутнісні ознаки та змістовні характеристики територіальної організації продовольчого ринку регіонів в умовах трансформації суспільних відносин;

- обґрунтовано комплекс принципів як основних положень і правил дій з орієнтацією на пріоритетність соціальних аспектів розвитку регіонального ринку продовольства, а також систему екзо- і ендогенних факторів, які суттєво впливають на територіальну організацію продовольчого ринку;

- удосконалено методичні підходи до аналізу і оцінки територіальної організації регіонального продовольчого ринку, визначення ефективності його просторових пропорцій в регіоні, які на відміну від існуючих враховують специфіку економічних трансформацій;

- розроблено схему взаємодії основних індикаторів регіонального продовольчого ринку і його складових сфер – виробничу, посередницьку, постачальницьку, інфраструктуру, фінансово-кредитну, інформаційну, доповнено систему індикаторів оцінки динаміки та ефективності функціонування регіонального ринку продовольства;

- здійснено комплексну оцінку розвитку і розміщення виробництва продовольчих товарів, що дозволило згрупувати регіони за рівнем розвитку продовольчого ринку, виявити регіональні особливості і тенденції споживання населенням продуктів харчування;

- вперше на основі кластерного аналізу побудовано багатофакторну кореляційно-регресійну модель регіонального продовольчого ринку як складної багатогалузевої системи, яка завдяки визначення міжрегіональних зв'язків щодо формування продовольчої інфраструктури та підвищення ефективності його функціонування, дозволяє обґрунтувати території пріоритетного розвитку в контексті досягнення продовольчої безпеки;

- обґрунтовано основні напрями підвищення активності інноваційно-інвестиційної та маркетингової діяльності в регіональних ринках продовольства, а також заходи по забезпеченню продовольчої безпеки;

- розроблено рекомендації і пропозиції по удосконаленню територіальної організації регіонального продовольчого ринку з виділенням важелів на загальнодержавному та регіональному рівнях;

- запропоновано концептуальні засади щодо стратегії продовольчого ринку регіону та його територіальної організації.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертаційній роботі наукові положення та результати слугують подальшому розвитку теорії і практики розвитку продуктивних сил і регіональної економіки, формуванню і функціонуванню регіональних продовольчих ринків як складних соціально-економічних систем. Проведені розрахунки і побудова моделей на базі запропонованих в дисертації методологічних та методичних підходів дають можливість встановити структурні фактори регіональної диференціації виробництва продовольчої продукції, удосконалення територіальної організації ринків продовольства, розробити стратегію їх подальшого розвитку.

Наукові результати дисертаційного дослідження, зокрема оцінка сучасного рівня територіальної організації регіональних продовольчих ринків та перспектив їх розвитку, використані Радою по вивченню продуктивних сил України НАН України при виконанні фундаментальних науково-дослідних робіт (довідка № 25/241-5-4 від 19.04.2005 р.). Окремі результати дисертаційної роботи використані головним управлінням економіки Вінницької обласної державної адміністрації (довідка № 1212-1-2 від 16.05.2005 р.). Ряд положень дисертаційної роботи з питань теорії і практики територіальної організації ринків продовольства використані при викладанні курсів “Розміщення продуктивних сил”, “Регіональна економіка” у Вінницькому державному аграрному університеті (довідка № 01-1053 від 23.11.2005 р.)

Особистий внесок автора. Дисертаційне дослідження є самостійно виконаною науковою працею, в якій автором розроблено теоретико-методологічні засади територіальної організації регіонального продовольчого ринку в контексті сучасних економічних трансформацій.

Наукові результати дисертаційної роботи належать особисто автору і є його внеском у розвиток економічної науки.

Апробація результатів дисертацій. Основні результати дисертаційного дослідження були апробовані на 5 науково-практичних конференціях, зокрема: Всеукраїнська науково-практична конференція “Розвиток ринкової економіки на Поділлі: здобутки, проблеми, перспективи” (м. Хмельницький, жовтень 2003 рік); Міжнародна науково-практична конференція “Сучасний стан і перспективи функціонування дорадчої служби в аграрній сфері” (м. Вінниця, травень 2003 рік); перша науково-практична конференція “Проблеми та перспективи розвитку транспортних систем: техніка, технологія, економіка і управління” (м. Київ, грудень 2003 рік); Міжнародна науково-теоретична конференція “Методичні основи сучасного дослідження в аграрній економіці” (м. Житомир, березень 2005 рік); п'ята міжвузівська науково-практична конференція аспірантів “Сучасна аграрна наука: напрями досліджень, стан і перспективи” (м. Вінниця, травень 2005 рік).

Публікації. Основні теоретико-методологічні положення і практичні результати дисертаційного дослідження викладені у 10 опублікованих працях загальним обсягом 3,65 др. арк., з них 5 - в наукових фахових виданнях.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 240 стор., в тому числі 25 таблиць на 29 стор., 22 рисунки на 22 стор., список використаних джерел містить 186 найменувань, викладених на 15 стор., 14 додатків на 14 стор.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

В першому розділі “Теоретико-методологічні основи територіальної організації регіонального продовольчого ринку” розкрито сутність регіонального продовольчого ринку, визначено характер та специфіка його територіальної організації, обґрунтовано методичні підходи до оцінки ефективності його функціонування.

Регіональний продовольчий ринок є сукупністю (системою) економічних відносин між об’єктами, які виробляють сільськогосподарську і промислову продукцію, здійснюють її обмін та купівлю-продаж в межах регіону згідно специфічних форм дії законів товарного виробництва.

Основною метою розвитку регіонального продовольчого ринку (РПР) і продовольчого комплексу, як його основи, є виробництво високоякісних продовольчих товарів для повного задоволення потреб населення продуктами харчування відповідно до науково обґрунтованих норм споживання. Досягненню цієї мети повинна сприяти оптимальна організація агропромислового виробництва, орієнтація його на наближення переробних підприємств до джерел сировини і районів споживання їх продукції; забезпечення пропорційного і збалансованого розвитку та розміщення складових цього виробництва; взаємозв’язок між змінами у територіальній структурі галузей і необхідним зростанням обсягів виробництва; оптимізація сировинних зон переробних підприємств, удосконалення територіальної організації продовольчого ринку.

Територіальна організація РПР – це система соціально-економічних та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення оптимальної просторової структури продовольчого виробництва, раціональне використання матеріальних, фінансових та трудових ресурсів, створення найкращих життєвих умов для населення. З одного боку територіальна організація продовольчого ринку являє собою цілісну відкриту систему взаємопов’язаних і взаємообумовлених компонентів і територіальних елементів ринку різних рангів, а з іншого - комплекс різного роду заходів, спрямованих на забезпечення оптимальності всієї системи, раціональне використання її ресурсного потенціалу.

Територіальна організація – це не тільки оптимізація розміщення виробництв, а й їх зв’язок між усіма його суб’єктами, підпорядкований створенню різних варіантів просторових систем. Основними сферами діяльності регіонального ринку продовольства, як правило, є: виробнича, посередницька, постачальницька, фінансово-кредитна, інформаційна, розподільча, консультативна, а також діяльність державних органів і місцевого самоврядування.

Формування РПР залежить від певних умов і факторів. В дисертаційній роботі виявлена група факторів екзо – ендогенного характеру, які формують регіональний продовольчий ринок, зокрема цінову політику, ринкову кон'юнктуру, інфраструктуру ринку (рис. 1). Основними факторами формування регіонального продовольчого ринку є попит і пропозиція продовольчих товарів, які являють суперечливу єдність. Вони взаємодіють на ринку з урахуванням основних законів його розвитку - закону вартості, закону попиту і пропозиції. Крім перерахованих, чинниками формування РПР також є альтернативні витрати, бюджетні обмеження споживачів і фактори циклічного та економічного росту.

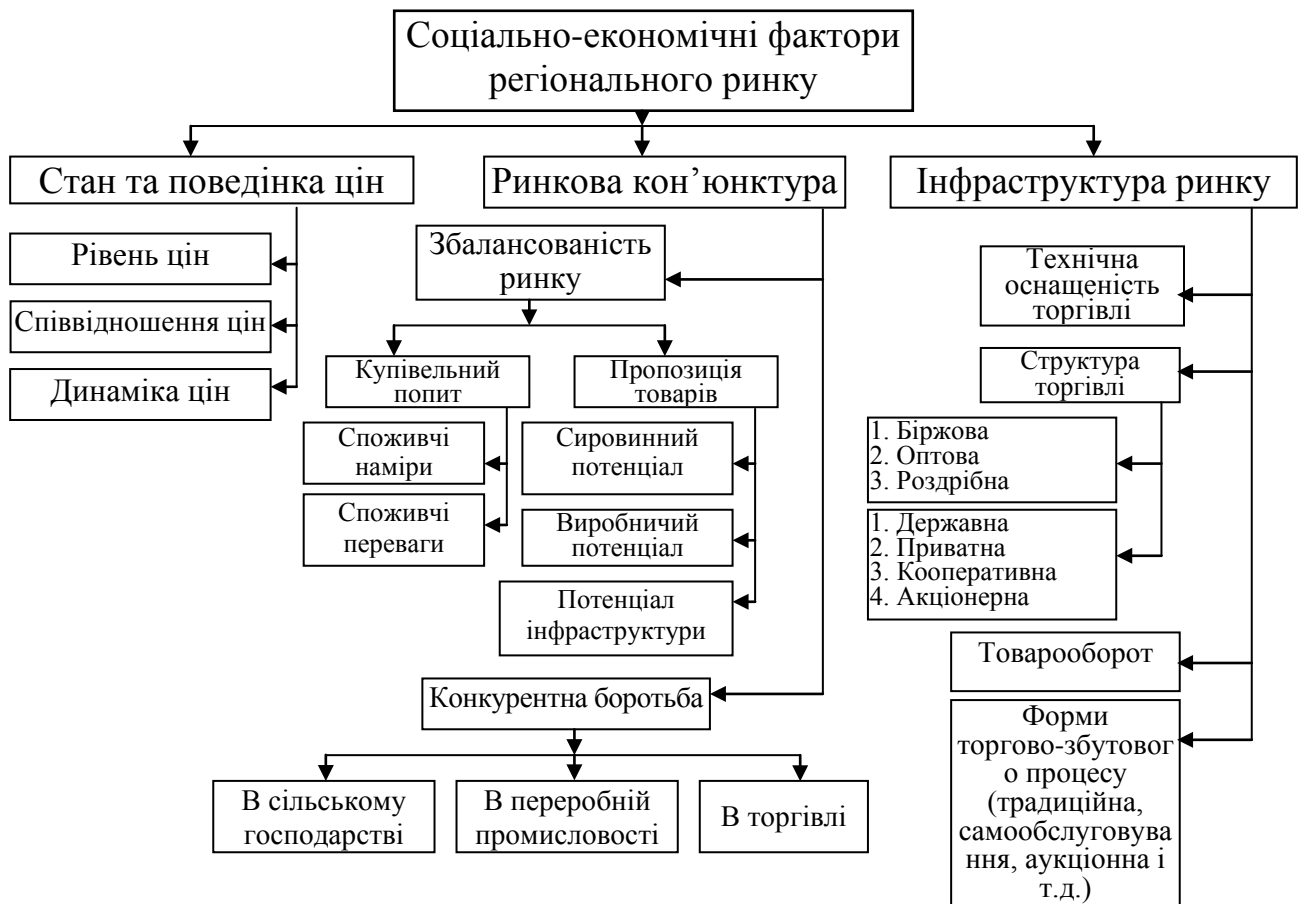

Рис. 1. Соціально-економічні фактори формування регіонального ринку продовольчих товарів

З огляду на комплексність і взаємозв'язок проблем формування раціональної регіональної структури продовольчого ринку регіону її трансформація повинна здійснюватися, базуючись на основних концептуальних принципах: підвищення регулюючої ролі держави (регіону), субсидіарності, сталості, системності і комплексності, раціонального розміщення виробництва, планування, пріоритетності, забезпечення продовольчої безпеки держави, ресурсозбереження і екологічної безпеки, законності та правової забезпеченості, збалансованості і пропорційності.

Перехід до ринкових методів господарювання ускладнює пошук методичних підходів до оцінки ефективності територіальної організації продовольчого ринку регіону, трансформуючи їх критерії і пріоритети, висуваючи нові вимоги до інформаційної бази співставлення та узгодження різноякісних процесів і явищ у цій сфері.

Ефективність територіальної організації РПП, зокрема продовольчого виробництва, включає в себе ряд складових, кожна з яких характеризується своїм критерієм оцінки. У якості таких складових, спираючись на існуючі розробки, варто виділяти:

1) ефективність спеціалізації та територіальної концентрації продовольчого виробництва регіону, яка характеризується відповідністю спеціалізації та рівня зосередження продовольчого виробництва у регіоні його природоресурсному потенціалу, вимогам раціонального регіонального комплексотворення та регіональним потребам у відповідній продукції. Її критерієм є ступінь такої відповідності;

2) інтенсивність продовольчого виробництва, яка характеризує віддачу ресурсного потенціалу регіону, тобто всього обсягу виробничих ресурсів, які беруть участь у процесі виробництва продовольства. Її критерієм є співвідношення отриманого від діяльності регіонального комплексу та ринку ефекту з розмірами існуючої ресурсної бази;

3) економічна ефективність продовольчого виробництва, яка характеризує віддачу сукупних витрат виробництва (спожитих виробничих ресурсів). Її критерієм є співвідношення отриманого від діяльності ефекту та понесених на його досягнення затрат;

4) соціальна ефективність продовольчого виробництва, яка характеризує соціально-економічні відносини по лінії виробник - споживач. У традиційному розумінні її критерієм є ступінь задоволення регіональних споживчих потреб у продовольчій продукції з урахуванням платоспроможного попиту населення;

5) екологічна ефективність продовольчого виробництва, яка характеризує взаємозв'язок регіонального ринку з навколишнім природним середовищем. Її критерієм є ступінь негативного впливу регіонального продовольчого виробництва на довкілля.

Продовольча спеціалізація регіону може оцінюватись за обсягами поставок продовольчих товарів за межі регіону, структурою товарної продукції, вираженою процентним співвідношенням грошової виручки від реалізації того чи іншого виду продукції до всієї реалізованої продукції, співвідношенням виробництва продовольчої продукції на душу населення в регіоні до аналогічного показника по країні.

Ефективність продовольчого виробництва забезпечує оптимальне функціонування регіонального продовольчого ринку. Основними функціями, що здійснюється продовольчим ринком в нових умовах господарювання, є: інтегральна функція, що забезпечує взаємозв'язок між виробництвом і споживачем; стимулююча функція, що забезпечує взаємозв'язок між попитом і пропозицією, стимулює виробництво продовольчих товарів, покращення їх якості; інформаційна функція - створення інформаційних можливостей за допомогою

ринкової інфраструктури.

Важливим є деталізація структури регіонального споживчого ринку з позицій його предметно-матеріального наповнення та організації дії. Вона включає перелік і питому вагу всіх видів товарів, реалізованих на регіональному ринку, склад постачальників і покупців та їхню частку в товарообігу, розподіл постачань того чи іншого товару споживчого призначення між виробниками, кількість оптових і роздрібних одержувачів певного товару і частку кожного з них в обсязі споживання.

Серед складових РПР значну роль відіграє ринкова інфраструктура, елементи якої доцільно об'єднати по своєму функціональному призначенню в блоки (комплекси):

1) організаційний комплекс, який включає в себе систему суб'єктів, які діють в сфері реалізації продовольства, і перш за все підприємства оптової і роздрібної торгівлі; комерційні структури великих промислових об'єднань, комбінатів, концернів; брокерські, дилерські та інші посередницькі організації;

2) кредитно-розрахунковий комплекс, який має в своїй основі банківські і страхові заклади, кредитні структури, які забезпечують безперебійні розрахунки при реалізації товарів і послуг, оплату необхідних товарних запасів, створення фінансових резервів;

3) матеріальний комплекс, який представляє собою сукупність підприємств складського, тарного господарства і транспортної системи;

4) інформаційний комплекс, який складається із інформаційних, довідкових, аналітичних, маркетингових систем по продукції виробничо-технічного призначення і продовольства, виробникам і споживачам продукції і послуг, цінам, курсам валют, банківським відсоткам і іншим даним;

5) кадровий комплекс, який включає в себе достатню кількість спеціалістів необхідних для комплектування ринкової організації, які здійснюють підготовку і перепідготовку кадрів, органи працевлаштування, організації по формуванню і регулюванню резервів робочої сили;

6) нормативно-правовий комплекс, який представляє собою сукупність норм і правил, які регламентують відносини суб'єктів ринку в процесі реалізації товарів і послуг.

Узгоджена, взаємодоповнююча діяльність складових компонентів комплексу РПР забезпечить підвищення ефективності його функціонування.

В другому розділі “Характер і особливості розвитку продовольчого ринку регіону” розкрито ресурсний потенціал регіонального продовольчого ринку та розроблено напрями його удосконалення, визначено масштаби і динаміку розвитку продовольчого ринку регіону, набір його функціональних підсистем, а також ефективність та рівень територіальної організації продовольчого ринку.

В узагальненому виді, орієнтуючись на спеціалізацію, основними складовими регіонального ринку продовольства є ринок сировинних ресурсів, ринок продукції харчової промисловості та ринкова інфраструктура.

Місце продовольчого ринку Вінницької області в загальнодержавному поділі праці визначає сільське господарство. Вінницька область традиційно займає важливі позиції у сфері виробництва деяких видів продовольства в Україні. Так у

2004 році в регіоні було вироблено 15,0% загальнодержавного виробництва цукрових буряків, 5,0% зерна, 2,0% соняшнику, 6,0% молока, 4,0% м'яса худоби і птиці, 4,0% яєць.

Основною ланкою продовольчого ринку Вінницької області є ринок продукції сільського господарства. У територіальному поділі праці галузь спеціалізується на виробництві зерна, цукрових буряків, картоплі та продукції м'ясо-молочного скотарства. Виробничі напрями спеціалізації рослинництва і тваринництва, що склалися в регіоні, відповідають наявним природно-кліматичним умовам і володіють значним потенціалом щодо виробництва значних обсягів сировини для харчової промисловості.

У 2004 р. у господарствах усіх категорій регіону було вироблено 3631,5 млн. грн. валової продукції сільського господарства, в т.ч. 70,2% продукції рослинництва, 29,8% продукції тваринництва, однак за період з 1990 по 2004 р. обсяг виробництва сільськогосподарської продукції в області помітно скоротився.

Значні темпи спаду обсягів валової продукції в сільському господарстві регіону – 42,4% обумовлені загальною кризовою ситуацією в українській економіці і пов'язані з існуючими недоліками у сферах інвестиційної, цінової, податкової політики держави, скороченням обсягів надходження у господарства матеріальних ресурсів, значним ступенем зносу матеріально-технічної бази і внаслідок цього - зниженням рівня механізації сільськогосподарських робіт, а також відсутністю мотиваційних (перш за все матеріальних) стимулів для сільськогосподарських товаровиробників.

Важливим є визначення поняття “місткості продовольчого ринку”, яка є важливою для регіональних ринків продовольства різних рангів. Для визначення (E_p) місткості ПР можна застосувати формулу:

$$E_p = L_n + W + B + H - C - L_k, \quad (1.1)$$

де: W – обсяг виробництва продовольчої продукції; L_n і L_k – запаси на складах виробництва на початок і кінець досліджуваного періоду; C – вивіз продукції; B – ввіз продукції; H – надходження товару з інших джерел (підсобні господарства).

Проведені розрахунки, які враховують чисельність, вікову структуру населення регіону і норми споживання, дають можливість визначити об'єми продукції, необхідні для забезпечення фізіологічних потреб населення у споживанні, а рівень розвитку ринкової інфраструктури продовольчого комплексу регіону багато в чому визначає можливість забезпечення даних об'ємів.

Аналіз та розрахунки, зроблені по основних сегментах продовольчого ринку Вінницької області (табл. 1.), показують, що по основних видах продовольчої продукції населення області не забезпечене харчуванням на рівні науково-обґрунтованих фізіологічних норм. Агропромислове виробництво області по-різному формує ринок продовольства і повністю задовольняє потреби внутрішніх продовольчих ринків в олії, хлібних продуктах, картоплі; на 90%

потреби в рибі; на 70% в молоці та молокопродуктах; на 58,3% в м'ясі і м'ясопродуктах; на 40% в ягодах і фруктах.

Таблиця 1

Задоволення фізіологічних потреб населення Вінницької області в основних продуктах харчування у розрахунку на душу населення, кг

Основні продукти харчування	Обсяги виробництва	Фактичне споживання	Споживання в % до фізіологічної норми
М'ясо і м'ясопродукти	48,9	40,8	49,1
Молоко і молокопродукти	446,1	252,0	63,8
Яйця (штук)	238,2	228,0	78,4
Риба і рибопродукти	1,1	18,0	90,0
Цукор	124,4	34,8	91,6
Олія	35,7	30,0	223,9
Хлібні продукти	87,7	214,8	212,7
Картопля	754,5	178,8	144,2
Фрукти та ягоди	104,4	33,6	37,3

Аналіз виробництва і споживання основних видів продовольчої продукції області дозволяє визначити ємність основних ринків продовольства адміністративних районів області: цукру, олії, м'яса і м'ясопродуктів, молока і молокопродуктів, хліба і хлібобулочних виробів, фруктів і ягід.

Ринок є динамічною системою, яка постійно змінюється в часі і просторі. Серед продуктових ринків області основним є зерновий, який повністю покриває внутрішні потреби в даному продукті. Продовольчі потреби області (виходячи із оптимальних фізіологічних норм споживання зернопродукції) оцінюються в 277,5 тис.т. Дану потребу повністю покриває продукція борошномельної та круп'яної промисловості, яка споживає близько 350 тис.т. зерна на рік. Технологічні витрати передбачають приблизно 650-700 тис.т. (на насіння – 300 тис.т., на фуражне зерно для годівлі громадського тваринництва – 350 тис. т.). Спиртопереробна галузь в основному використовує зерно, вирощене в області (55-75 тис. т. щороку). Отже, сумарні потреби регіону оцінюються приблизно в 1100 тис. т. зерна. Значна частина вирощеного в області зерна та продукції його переробки експортується за межі регіону. Експортні можливості області при рівні валового збору в 1,5 млн.т. складають приблизно 450 тис.т. Вінницька область завжди була одним з найбільших виробників зернової продукції, що виробляється в Україні. Достатньо розвинутими у Вінницькій області є ринок молочної продукції, олії. А при розгалуженій торговій мережі, яка має 1694 продовольчих магазинів з 128 тис. м² торгової площі, роздрібний товарооборот її у 2004 році склав 587 млн. грн. або 49,1% загального обсягу.

Ефективність діяльності РПР можна визначити як рівень доцільності і раціональності його розвитку в регіоні, який забезпечує повну переробку сільськогосподарської продукції з максимальним виходом високоякісної кінцевої продукції при найменших виробничих видатках і мінімізації навантажень на природно-ресурсний потенціал та навколишнє середовище, а також задоволення потреб населення в основних продуктах харчування місцевого виробництва і

міжрегіональний обмін у відповідності до наявних переваг в територіальному поділі праці.

Ефективність розвитку РПР області і її регіонів в значній мірі обумовлена їх територіальною структурою і територіальною організацією основних сфер діяльності. У відповідності із розрахованими інтегральними індексами локалізації і середньодушового виробництва продукції сільського господарства і харчової промисловості та інфраструктури проведено зонування території області по рівню розвитку продовольчого ринку (рис. 2.).

Рис. 2. Зонування території області по рівню розвитку продовольчого ринку

Територіальна структура регіональних ПР, що склалася на основі регіонального продовольчого комплексу, статична взагалі і не завжди піддається змінам, що необхідно враховувати при удосконаленні територіальної організації виробництва, пошуку, залежно від специфіки набору галузей, шляхів її раціоналізації.

Диференційований підхід до особливості територіальної організації РПР і його складових сприяє забезпеченню динамічної збалансованості у функціонуванні об'єктів в межах регіону, підвищенню ефективності та зростанню обсягів виробництва, ступеня задоволення потреб населення в продовольчій продукції.

В третьому розділі “Напрями удосконалення територіальної організації та підвищення ефективності регіонального ринку продовольства” запропоновано організаційно-економічний механізм удосконалення

територіальної організації регіонального продовольчого ринку на основі підвищення активності інвестиційно-інноваційної та маркетингової діяльності на регіональному продовольчому ринку, приведена модель оптимізації районів виробництва продовольчої продукції в регіональному ринку продовольства.

Активізація діяльності на регіональному продовольчому ринку вимагає розробки та впровадження організаційно-економічного механізму, який являє собою цілісну сукупність методів та інструментів організації, за допомогою яких регулюються та координуються процеси діяльності складових продовольчого ринку. Такий механізм включає як комплекс організаційних, так і економічних заходів, які взаємопов'язані між собою. Організаційні заходи стосуються удосконалення територіальної структури і організації РПР – ліквідація диспропорцій між сировинною і переробною ланкою, створення територіально-виробничих прогресивних інтегральних видів по схемі виробництво-переробка-торгівля; формування і впровадження нових організаційно-управлінських форм, а також застосування нової технології і техніки природо-зберігаючого характеру, формування інформаційно-консультативних структур.

Організаційно-економічний механізм не є сталим, а динамічним і останнім часом має тенденцію до змін. Модифікація його торкається як територіально-організаційної структури, так і створення управлінських ланок механізму, направлених на удосконалення керованості системи, та пов'язана з економічними трансформаціями, зміною відкритості економіки. Основними його складовими економічного характеру є: фінансування, кредитування та стимулювання (податкове та цінове) (рис. 3.).

У принципово нових умовах господарювання виникає необхідність поживлення інвестиційної діяльності на продовольчому ринку за рахунок як внутрішніх, так і зовнішніх джерел, та розробки ефективного механізму залучення іноземного капіталу. Система цих механізмів охоплює три основних напрями господарських відносин суб'єктів ринку: 1) з державою – в особі органів центральної та місцевої влади; 2) з суб'єктами фінансової, підприємницької та іншої господарської діяльності, а також з приватними підприємцями; 3) з фізичними особами, в тому числі з орендодавцями землі й майна та власними працівниками.

Інвестиційну діяльність неможливо розглядати окремо від інноваційної. В цілому позитивна динаміка інноваційних перетворень в агропродовольчій сфері Вінницької області не виключає окремих проблем; зокрема державна підтримка у фінансуванні фундаментальних досліджень, науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, які покликані забезпечити інноваційний розвиток агропромислової сфери.

Нові умови господарювання вимагають від всіх галузей економіки, які формують продовольчий ринок, використання ринкових методів господарювання і дослідження ринку, його умов і законів існування. З цих причин актуальним сьогодні є впровадження маркетингу на ринку продовольчих продуктів. В роботі обґрунтовано алгоритм процесу маркетингового дослідження продовольчого ринку, а також надана програма дій.

Рис. 3. Економічний механізм регулювання розвитку регіонального ринку продовольства

Продовольчий ринок є системою економічно-технічних зв'язків, які існують між продуктами харчування і його споживачами, (між продуктами харчування і підприємствами, які їх виробляють), де зберігається закон попиту і пропозиції і потребує державної підтримки в нормалізації обмінних відносин та стримуванні роздрібних цін. Необхідним є також регіональне регулювання розвитку ринку продовольства, створення фондів стимулювання його розвитку.

На основі аналізу власних ресурсів і планування виробництва асортименту продукції та послуг, згідно з маркетинговою стратегією, оптимізація розвитку продовольчого ринку включає територіально-організаційний розподіл галузей виробництва з максимальними показниками факторів прибутковості і раціональним використанням ресурсів.

Для раціоналізації виробничої сфери продовольчого ринку були застосовані методи розробки багатофакторних структурних кореляційно-регресійних моделей та методики кластерного аналізу.

На основі кластерного аналізу було побудовано модель територіального розподілу зон пріоритетного розвитку за інвестиційними вкладеннями та результатами господарської діяльності, яка представлена у вигляді дерева кластеризації – вертикальної дендрограми. На основі розрахунку та в межах Вінницької області були виділені зони за основними групами виробничого розвитку.

Система критеріїв і показників, застосована на рівні внутрірегіональних адміністративних одиниць, дозволило оцінити територіальні відмінності у рівнях розвитку і визначити ефективність продовольчого виробництва у різних регіонах. Результати такого аналізу - виявлення просторових диспропорцій у розвитку регіонального РР - дали можливість розробити перспективи підвищення внутрірегіональної збалансованості, удосконалення територіальної організації ринку, а саме: ринку зерна, цукру, олії, молочної продукції з визначенням пріоритетних напрямів подальшої їх діяльності. Прогнозні результати свідчать, що на перспективу (до 2010 р.) передбачається зростання об'ємів виробництва основних видів продукції в розмірах: олії – до 162,2 тис.т., молока – до 161,3 тис.т. Збільшення виробництва основних видів продукції забезпечить ефективне функціонування регіонального продовольчого ринку і зростання добробуту населення.

ВИСНОВКИ

Проведене дисертаційне дослідження дозволило отримати такі результати і сформулювати висновки:

1. Формування регіональних продовольчих ринків - об'єктивний історичний процес, який відбувається під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, які визначають умови його формування як цілісної системи взаємозалежних елементів, об'єднаних єдиною метою. Регіональний продовольчий ринок – це складна система суспільних відносин між виробничою, постачальницькою, посередницькою, розподільчою, фінансовою, кредитною, інформаційною, консультаційною, управлінською діяльністю в продовольчій сфері.

2. В дисертації охарактеризовано основні групи факторів та їх вплив на формування та функціонування регіонального продовольчого ринку, зокрема ринкової кон'юнктури, стан та поведінка цін, інфраструктура ринку. Основними факторами становлення та формування РР є попит і пропозиція продовольчих товарів, які взаємодіють з врахуванням специфіки економічних законів ринку. Визначено і охарактеризовано основні функції регіонального ринку продовольства і насамперед - інтегруюча, стимулююча і інформаційна.

3. В роботі обґрунтовано систему принципів розвитку регіонального продовольчого ринку, зокрема: підвищення регулюючої ролі держави (регіону, субсидіарності, сталості, системності і комплексності, раціонального розміщення виробництва, пріоритетності, збалансованості і пропорційності, ресурсозбереження і екологічної безпеки.

4. Ринкова економіка створює всі необхідні умови для задоволення потреб ринку в продовольчих продуктах, тобто забезпечує збалансованість попиту на продукцію та пропозиції на неї. Ринок формує реальні потреби, інформує про них виробників та є місцем, де ці потреби задовольняються. Він є динамічною системою, яка постійно змінюється в часі та просторі. В дисертації визначено характеристику та тенденції формування і розвитку РР, встановлено набір його функціональних систем, визначено ємкість продовольчого ринку області і її

районів, охарактеризовано масштаби та динаміка ринку продовольства, зроблено ранжування території області по рівню розвитку продовольчих ринків.

5. В роботі надана деталізована структура регіонального споживчого ринку стосовно його предметно-матеріального наповнення, куди включений перелік, в детальному обсязі всіх видів продовольчих товарів реалізованих на регіональному ринку, склад постачальників і покупців та їх частку в товарообігу. Проведена структурна оцінка РПП, яка має важливе значення для визначення елементної і територіальної його структури та розробки напрямів удосконалення територіальної організації.

6. Формування продовольчого ринку регіону на сьогодні є найбільш важливою і соціально-вразливою проблемою для кожного регіону, зокрема для Вінницької області. Вона є одним із основних продовольчих регіонів України, основним виробником сільськогосподарської продукції в Україні, виробляючи 15% загального обсягу цукрових буряків, 5% зерна, 6,0% молока, 4,0% м'яса худоби і птиці. Однак обсяг виробленої сільськогосподарської продукції на суму 3,6 млн. грн. не забезпечує сировиною переробні підприємства області і відповідно зумовив зменшення валового продукту. Це потребує активізації діяльності у всіх сферах РПП, удосконалення територіальної структури, підвищення дієвості інвестиційно-інноваційних та маркетингових процесів.

В дисертації обґрунтовано напрями підвищення інвестиційної роботи в РПП, розроблено алгоритм механізму застосування маркетингу, який включає в себе аналіз навколишнього середовища, ринкові дослідження, планування асортименту товарів і послуг та їхній збут, аналіз витрат і ціноутворення, методику управління маркетингом.

7. З метою підвищення ефективності функціонування РПП в роботі розроблено організаційно-економічний механізм, який являє собою цілісну сукупність методів та інструментів управління, за допомогою яких організуються, регулюються та координуються процеси діяльності складових продовольчого ринку. Основними завданнями організаційно-економічного механізму й активізації функціонування та підвищення ефективності регіонального продовольчого ринку є заходи організаційного характеру - ліквідація диспропорцій між сировинною і переробною ланкою; створення територіально-виробничих прогресивних інтегральних структур по схемі виробництво-переробка-торгівля; формування і впровадження нових організаційно-управлінських форм, а також застосування нової технології і техніки природо-зберігаючого характеру; формування інформаційно-консультативних структур, а також економічного характеру - цінової політики, фінансової, кредитної, стимулюючої; упорядкування цінового паритету на продукцію сільськогосподарського виробництва і продукцію промисловості, яка ним використовується.

8. Важливим є питання прийняття оптимальних рішень в розміщенні зон виробничої діяльності, а зокрема, регіональних продовольчих ринків, яке вирішувалось на основі проведеної класифікації районування продовольчих ринків по рівню їх розвитку. Вирішувалось завдання із використанням методів і прийомів економіко-математичного моделювання, виявленням причинно-наслідкових

зв'язків в економіці регіону та обґрунтуванням факторів розвитку споживчого ринку. Було застосовано методи розробки багатofакторних структурних кореляційно-регресійних моделей та методики кластерного аналізу. Інформаційною базою для моделювання є значення основних показників виробництва та основних критеріїв фінансових вкладень по споживчих галузях Вінницької області у розрізі 27 районних зон.

9. Вказано на необхідність державного регулювання та підтримки як розвитку продовольчого ринку, так вітчизняного виробника продовольчої продукції. Доведена доцільність формування регіональних фондів підтримки продовольчого ринку – створення ефективної системи кредитування, страхування, закупівлі сільськогосподарської продукції.

10. Основним напрямком стратегії регіонального розвитку продовольчого ринку є удосконалення його територіально-галузевої структури на основі пріоритетного виробництва олії та молочних продуктів, обсяг яких до 2010 року зросте відповідно у 2,62 рази і 3,35 рази. Напрями розвитку РПП, які потребують без залучення додаткових коштів на відновлення матеріально-технічної бази, впровадження нових технологій та підготовки кадрового складу, включення виявлених можливих прибутків в кожній регіональній зоні, що направлені на оновлення виробничого сектору. Реалізація комплексу заходів по активізації роботи регіонального продовольчого ринку, зростання обсягу виробництва сприятиме удосконаленню функціонально-галузевої і територіальної структури ринку, забезпечення потреб населення продуктами харчування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Виробнича інфраструктура // Стратегічні напрями та перспективи розвитку продуктивних сил України / Чернюк Л.Г., Ярош О.М., Бабко О.Л., Нікітюк М.П., Швець П.А., Майстренко Н.Ю., Бондаренко В.М. – К.: РВПС України НАН України. – 2004. – С.81-86. (особистий внесок – розроблені напрями формування виробничої інфраструктури агропромислового комплексу).

Статті у наукових фахових виданнях

2. Бондаренко В.М. Просторова організація продовольчого ринку в регіонах АПК // Зб. наук. пр. Вінницького державного аграрного університету. – Вінниця: ВДАУ. - 2003. – Вип. 14. – С. 222-226.

3. Бондаренко В.М. Удосконалення економічних відносин у сфері виробництва і споживання продовольчих товарів (на прикл. Вінницької області) // Продуктивні сили і регіональна економіка: Зб. наук. пр. – К.: РВПС України НАН України - 2003. – Ч.2. – С. 149-156.

4. Бондаренко В.М. Інфраструктура регіонального продовольчого ринку: аналіз і оцінка // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр.: Вип. 197: В 5 т. – Дніпропетровськ: ДНУ. - 2004. – Том 3. - С. 552-556.

5. Бондаренко В.М. Науково-методологічні засади забезпечення продовольчої безпеки в регіоні // Зб. наук. праць Уманського державного

аграрного університету. – Умань: УДАУ. - 2005. – Вип. 61. – Ч.2. – С. 203-213.

Матеріали наукових конференцій

6. Бондаренко В.М. Сучасний стан виробництва та переробки молока та шляхи його покращення // Матер. Всеукраїнської наук.-практ. конф. “Розвиток ринкової економіки на Поділлі: здобутки, проблеми, перспективи”. – Хмельницький: ПДАТА. - 2003. – С. 360-364.

7. Ліщук А.І., Бондаренко В.М. Стан та перспективи розвитку промислового залізничного транспорту // тези доп. І наук.-практ. конф. “Проблеми та перспективи розвитку транспортних систем: техніка, технологія, економіка і управління”.- В 2 ч. – К.: КУЕТТ. – 2003. – Ч. 2. – С. 6-7.

8. Бондаренко В.М. Вплив дорадництва на діяльність приватного аграрного сектора у Вінницькій області // Матеріали науч.-практич. конф. “Современное состояние и перспективы функционирования информационно-консультационной службы в аграрной сфере”. – Вінниця: ВДАУ. - 2003.– С.50-52.

9. Бондаренко В.М. Залежність стану продовольчого ринку від природно-ресурсного потенціалу // Матеріали Міжнар. наук.–теорет. конф. “Методичні основи сучасного дослідження в аграрній економіці”. – В 3 ч., Житомир, 2005 р. – Житомир: ЖДАУ. – 2005.- Ч.3.- С.41-45.

10. Бондаренко В.М. Організаційно-економічний механізм активізації функціонування та удосконалення територіальної організації регіонального продовольчого ринку // Збірник матеріалів п'ятої міжвуз. наук.–практ. конф. аспірантів “Сучасна аграрна наука: напрями досліджень, стан і перспективи”. – Вінниця: ВДАУ. – 2005. – С.86-89.

Анотація

Бондаренко В.М. – “Територіальна організація продовольчого ринку регіону та напрями її удосконалення (на матеріалах Вінницької області)”. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.10.01 – Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка – Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України, Київ, 2005 р.

Дисертація присвячена вирішенню теоретичних та прикладних проблем становлення і функціонування регіонального продовольчого ринку, удосконаленню його територіальної організації.

В роботі визначено економічну сутність, роль і значення регіонального продовольчого ринку, характер його територіальної організації на основі обґрунтування комплексу принципів, які визначають її специфіку. Удосконалено методичні підходи до оцінки ефективності просторової організації регіонального ринку продовольства в контексті сучасних економічних умов господарювання. На основі аналізу і оцінки ресурсного потенціалу регіонального продовольчого ринку, його масштабів, динаміки та економічної ефективності, удосконалено методичні підходи до моделювання та прогнозування його розвитку, запропоновано організаційно-економічний механізм удосконалення його територіальної організації на основі підвищення дієвості інвестиційно-інноваційної та маркетингової діяльності. Обґрунтовані стратегічні

напрями підвищення ефективності формування та становлення регіональних продовольчих ринків на основі удосконалення їх територіальної організації.

Ключові слова: регіональний продовольчий ринок; територіальна організація регіонального продовольчого ринку; ресурсний потенціал; організаційно-економічний механізм; економічна ефективність.

Аннотація

Бондаренко В.М. – “Территориальная организация продовольственного рынка региона и пути ее усовершенствования”. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.10.01 – Размещение производительных сил и региональная экономика – Совет по изучению производительных сил Украины НАН Украины, Киев, 2005 г.

Диссертационное исследование посвящено научному обоснованию теоретических проблем и разработке практических рекомендаций по формированию и функционированию одной из сложных социально-экономических систем - продовольственному рынку, разработке рекомендаций по усовершенствованию его территориальной организации на основе внедрения нового экономического механизма деятельности.

В работе раскрыта экономическая сущность, роль и значение регионального рынка продовольствия как максимально приближенной к конечному потребителю системы, которая состоит из рынков сельскохозяйственной продукции и продукции пищевой промышленности, сельскохозяйственных производителей, переработчиков, посредников, рыночной инфраструктуры и функционируют в целях получения прибыли и повышения уровня жизни населения. Раскрыта сущность понятия территориальная организация регионального продовольственного рынка как системы социально-экономических и организационных мероприятий, направленных на обеспечение оптимальной пространственной структуры производства, рациональное использование материальных, финансовых и трудовых ресурсов, создание наилучших условий жизни для населения, а также определены принципы и факторы ее определяющие. Автором, в контексте современных рыночных условий, расширены и углублены методические подходы к оценке территориальной организации регионального продовольственного рынка на основе введения и использования показателей эффективности размещения производства продуктов питания.

Проведен анализ та оцінка ресурсного потенціала регіонального продовольственного рынка, его размещения, масштабов и динамики, что дало возможность сгруппировать административные районы исследуемого региона за уровнем развития продовольственного рынка, а также предложить его прогнозную модель.

Разработан и предложен организационно-экономический механизм усовершенствования территориальной организации продовольственного рынка региона на основе обоснования путей активизации инновационной,

инвестиционной и маркетинговой деятельности. Обоснованы концептуальные основы стратегии перспективного развития продовольственного рынка исследуемого региона.

Ключевые слова: региональный продовольственный рынок; территориальная организация регионального продовольственного рынка; ресурсный потенциал; организационно-экономический механизм; экономическая эффективность.

The summary

Bondarenko V.M. “The territorial organization of a regional food market and the ways improving of it” – the manuscript.

The dissertation on getting of a scientific degree of the candidate of economic sciences on a speciality 08.10.01 - Accommodation of productive forces and regional economy – Council of studying productive forces of Ukraine NAS of Ukraine, Kyiv, 2005 year.

The dissertation is devoted to the decision of theoretical and applied problems of regional food market forming and functioning, improvement territorial organization of it. The economical essence, role and importance of the regional food market are determined in the work. On the basis of a substantiation of a complex of principles, which define specificity of food market territorial organization its character is found out. In a context of modern economical conditions of managing the methodical approaches to an estimation of spatial organization efficiency of the regional foodstuff market is advanced. On the basis of the analysis and the estimations of resource potential of the regional food market, scales, dynamics and economical efficiency of this one, the methodical approaches to modeling and forecasting of its development are advanced. On the basis of increase of effectiveness investment, innovation and marketing activity the organizational economic mechanism of improvement of food market territorial organization is offered. At a level of the concept the strategic directions of increase effectiveness of the regional food markets and their territorial organization formation are proved.

Key words: the regional food market, the territorial organization of food market, resource potential, the organizational economic mechanism, economic efficiency.